

A pest-budai német színészet

Mindig nehéz volt tudományos munkát megjelentetni s százszorosán nehéz ma, amikor a nyomdaköltségek hihetetlen nagy számjelenekben nyerne kifejezést. Hervadhatalan tehát azok érdeme, akik e mostoha időkben a tudományos könyv kiadását lehetővé teszik. A *Budavári Tudományos Társaság* lelkesedni és pénzt összegyűjteni tudó és akaró vezetőinek köszönhetjük, hogy legutóbb olyan kötet jelent meg a könyvpiacra, mely nemesak írójának, hanem a hazai tudományosságnak is becsületet szer. *Kádár Jolán dr.: „A pesti és budai német színészet története 1812–1847”* című 316 lapos művéről szólunk. *Kádár Jolán* könyve különös figyelmünkre méltó; részint azért, mert ezt a tárgykört 1812-ig ismertető régebbi munkájának folytatása, részint mert műve megbízható adatoknak esodás gazdagságu gyűjteménye, főleg pedig azért, mert az adattömeg tanulságait széles látókörrrel, megbízható szaktudással és színes, tömör nyelven adja elő.

Kádár Jolán Bayer Józseffel szemben, aki az itteni német színészetben a magyarnak ellenségét látja csak, *utal arra, hogy mily sokat tanult a magyar színészet az itteni némettől s hogy fejlődésének és későbbi diadalának éppen ez az iskolázás adta meg az alapját.* Míg ez a megállapítás feltétlenül helytálló és egyttal új is, addig *Kádár* sem tagadhatja, hogy a színészetnek felsőbb helyről való istápolása (ld. II. József) *tiszta magyarellenes.* Azt sem szabad elfelednünk, hogy a zsenge magyar színészet elpusztul s hogy a némettől hiába tanult volna, ha *Földváry* és társainak hazafisága emberfeletti munkával létre nem hozza a Nemzeti Színházat. *Aman János* bécsi udvari építész készíti az új városi színház terveit s amikor 1808-ban

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Isoz Kálmán*

Cím: *A pest-budai német színészet*

Forrás: *Új Nemzedék*

R. 1924. 4. 6.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Olda)

hozzáfognak a nagyméretű, 3500 nézőt magába felvevő színház építéséhez, nem gondolnak azzal, hogy vajjon megteelik-e? *Hiszen Schams szerint 1810-ben is csak 33.000 lakosa volt Pestnek.* Igaz, hogy fővárosunk rohamosan fejlődik, de azért mégsem képes a nagy színház részére elég képzett hallgatót szolgáltatni.

Érdekes, hogy a várszínház és a pesti színház csak közösen volt bérbevehető és magas bérleti összegért. A kor szelleme hozta magával, hogy a színházak vezetését „uri mesterség”-nek és nem szakemberek foglalkozásának tekintették. Az első bérlő *Szentiványi Márkus* és *Gyürky Pál* volt. Mindketten nagy ambícióval fogtak a színház hírnevének megáalapításához. Operai és drámai személyzetet szerződtettek, kellő számú zenekaron kívül főrendezőről, rendezőkről, ügyelőkről, karmesterekről gondoskodtak. Am a mostoha eredmények folytán a bérletről le kellett mondaniok s *1814-ben átadták Ráday Pál grófnak.* Ráday széles látóköri, a fejlődés és fejlesztés lehetőségeit számbevevő ember, ki újból szervezi társulatát, sulyt helyez a dráma emelésére, kellő gondozásba veszi a játérendet, figyel a budai várszínház igényeire, szóval komoly, tervszerű munkát folytat. Darabjainak megválasztásában, a művészek játékában a bécsi színházak szolgáltak például. Nem rossz példák, mert *hiszen Európában akkor a bécsi színházaknak vezető szerepük volt.* Ha a budai színházban főleg a dráma talált otthon, úgy a pesti nagy színházban a látványos darabok s az operák voltak műsoron.

Ráday eredményei arra birták *Bodor Mihályt* és *Brunszvik Ferenc* gróft, hogy *egyharmaddal több bért igérjenek a városnak, mi-nél folytán ők kapták meg a bérletet.* Ráday gyakorlott szemé meg-

látta, hogy e vállalkozás ily anyagi terhekkel nem sikerülhet, a bérletet kénytelen-kelletlen átengedte. Az új vállalkozók, akik európai nivóju színházat vettek át, *csakhamar felborították mindazt, amit Ráday épített.* *Brunszvik* nevét és pénzét hozta áldozatul *Bodor* igazgatásá-

nak. A próbálkozásnak csufos bukás lett a vége. *A jó városi tanács már 1818-ban fűnek-fának kínálta a bérletet,* de senkinek sem kell, mire egy részvénytársaság alakul *Szentiványi* és *Ráday* vezetésével. Ez sem szerencsés vállalkozás, mert alkotmányosít játszó módon színházakat vezetni, fegyelmet fenntartani nem lehet. Sok szép eredmény mellett még több az eredménytelenség, a nivó süllyedése s a vég: ismét a bukás. 1824-ben *Grimm Fedor* színész előnyös feltételek mellett kapja meg a bérletet. *Ő az első és egyetlen, ki haszonnal vezette a vállalkozást.*

Nagy gyakorlati érzékű, ügyes és takarékos színházi ember volt, 1836-ban visszavonul, megérzi, hogy a készülő magyar színház erős konkurrens lesz. Utána *Schmidt Sándor* bécsi selyemgyáros veszi át a színházat, amelybe óriási összeget öl, mert bizony lerongyolt állapotban vette át a takarékos elődtől. A szép jövőt azonban az 1838. évi

Osztályozás

Tárgy

792

Hely

Idő

"18"

Személy

Székesfővárosi hazinyomda 1922

nagy árvíz elmosta, *Schmidt* egész vagyonával együtt, úgy hogy 1841-ben a bérlet lejártá előtt kénytelen az igazgatóságról lemondani. Ekkor a város saját kezelésébe veszi a színházat, addig, míg *Forst* (igazi nevén *Schall* von *Falkenforst*) és lo-vag *Franck* Gusztáv veszik át a bérletet. *Franck* kijárta, hogy a színházba fűtőkészüléket vezessenek be, amely sok meleget ugyan nem adott, de ennek tulajdonítják azt a tüzet, amely a városi színházat 1847 február 2-ikán elhamvasztotta. Így ért véget a német városi színháznak szerepe Pesten.

Kádár Jolán könyve Budapestnek rendkívül érdekes művelődéstörténeli korát tárja fel előttünk. Olyan kort, amelyet eddig csak nagyon kevesen ismertek erről az oldalról, szintázi kulturájának fejlődéséről. A tanulságos és értékes könyvet a legnagyobb örömmel kell fogadnunk gazdag adattáráért és tudományos pontosságáért.

Isoz Kálmán.